Ἀπολλωνία ἡ Σωζόπολις

Νέα Ἐφημ. 1906 28/6 87 ιε

Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, αἵτινες ἱδρύθησαν ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἶναι καὶ ἡ Ἀπολλωνία, Σωζόπολις νῦν καλουμένη. Κειμένη κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ οὐδὲν ὄνομα φέροντος ἐν τῇ ἀρχαιότητι κόλπου τοῦ Πύργου, ἱδρύθη φαίνεται τὸ πρῶτον ἐπὶ βραχώδους τινὸς νησῖδος, διὰ στενοῦ πορθμοῦ διαχωριζομένης ἀπὸ τῆς στερεᾶς, μεθ' ἧς βραδύτερον συνηνώθη. Ὁ λιμὴν αὐτῆς εἶναι εὐρύχωρος καὶ λίαν ἀσφαλής, τῆς εἰσόδου αὐτοῦ προασπιζομένης ὑπὸ συμπλέγματος πετρωδῶν νησιδίων.

Τῆς Ἀπολλωνίας πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος μνημονεύει ὡς ἀπεχούσης διήμερον ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ τῆς Θρᾴκης Τεάρου καὶ ὡς οἰκουμένης τῆς περιφερείας αὐτῆς ὑπὸ δύο τῆς Θρᾴκης μικρολαῶν, τῶν Νιψαίων, οἵτινες εἶναι οἱ αὐτοὶ πάντως τοῖς Θρανιψοῖς τοῦ Ξενοφῶντος, καὶ τῶν Σκυρμιαδῶν, ὑποταγέντων ἀμαχητὶ εἰς τὸν κατὰ τῶν Σκυθῶν ὁδεύοντα καὶ διὰ τῆς χώρας αὐτῶν διερχόμενον Δαρεῖον τοῦ Ὑστάσπους (315 π.Χ.) Μετὰ τὸν Ἡρόδοτον μνημονεύει τῆς Ἀπολλωνίας καὶ Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς ἐν τῷ ἀποδιδομένῳ αὐ-

71

τῷ Περιήγῳ τῆς Οἰκουμένης, ὡς πόλεως ἑλληνίδος τῆς Θρᾴκης ἐν τῷ Εὐξείνῳ· ἀλλὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποικίσεως αὐτῆς δύο μόνον συγγραφεῖς ὁρίζουσιν ὡς ἔγγιστα καὶ αὐτοὶ δὲ διαφωνοῦντες. Ὁ κατὰ τὴν δευτέραν ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Χῖος γεωγράφος Σκύμνος ἐν τῇ δι᾽ ἰαμβικῶν στίχων γεγραμμένῃ Περιηγήσει του καὶ ὁ Αἰλιανὸς ἐν τῇ Ποικίλῃ Ἱστορίᾳ αὐτοῦ. Ὁ πρῶτος, ἀρυσθεὶς ἴσως ἐκ τῶν ἀπολεσθέντων συγγραμμάτων Δημητρίου τοῦ Καλλατιανοῦ καὶ Πολέμωνος τοῦ Ἰλιέως, λεπτομερῶς περιγραψάντων τὰς παραλίους πόλεις τοῦ Πόντου, λέγει τὴν Ἀπολλωνίαν οἰκισθεῖσαν πεντήκοντα περίπου ἔτη πρὸ τῆς βασιλείας Κύρου τοῦ Μεγάλου, δηλ. τῷ 610 π.Χ. ἔτει ὑπὸ Μιλησίων· ὁ δὲ δεύτερος ὅτι ἀρχηγέτης τῆς λαμπρᾶς ταύτης ἀποικίας τῆς Μιλήτου ἐγένετο ὁ ἀντάξιος μαθητὴς τοῦ Θάλητος φιλόσοφος Ἀναξίμανδρος, ἀκμάσας, ὡς ὑποτίθεται, περὶ τὰ 570 π.Χ. ἔτη. Ἀποικίαν προσέτι Μιλησίων, ἧς μέγα μέρος ἦν ἐκτισμένον ἐπὶ νησίου, ἀναφέρει αὐτὴν καὶ ὁ Στράβων, ὁ δὲ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀποικίαν Μιλησίων καὶ Ῥοδίων, ἀμφότεροι ἀποσιωπῶντες τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποικήσεως αὐτῆς.

Ἡ Ἀπολλωνία ἀπ᾽ αὐτῆς ἔτι τῆς ἐποχῆς τοῦ συνοι-

72

κισμοῦ αὐτῆς καὶ ὅτε ἀκόμη ὑπετάγη προσκαίρως εἰς τοὺς Πέρσας, ἢ συμπεριελήφθη ἐντὸς τοῦ κράτους τῶν Θρακῶν Ὀδρυσῶν, διετέλεσεν ὡς αὐτονομουμένη πόλις ἤδη τε καὶ ἐφεξῆς, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην (430-400 π.Χ.) ἐκδοθέντων νομισμάτων αὐτῆς, ἀνηκόντων πιθανῶς εἰς τὸν περσικὸν σταθμητικὸν κανόνα· ὡς αὐτόνομον δὲ καὶ σύμμαχον ἐθεώρει αὐτὴν καὶ Φίλιππος ὁ Ἀμύντου, πρὸς ὃν εἶχε προσχωρήσει διαρκούσης τῆς κατὰ τῶν Θρακῶν ἐκστρατείας του (342-339 π.Χ.) Ὅτε δὲ τῷ 340 π.Χ. ἐπολιόρκει τὸ Βυζάντιον, ὁ βασιλεὺς τῶν Σκυθῶν Ἀτέας παρεκάλεσε τοὺς Ἀπολλωνιάτας ἵνα πείσωσι τὸν Φίλιππον ὅπως βοηθήσῃ αὐτὸν κατὰ τῶν κατατρεχόντων τὴν χώραν του Ἰστριανῶν, ὑπέσχετο δὲ ὡς ἀντάλλαγμα τὴν διαδοχὴν τοῦ βασιλείου του. Ὁ Φίλιππος ἐδέχθη τὴν ἐπωφελῆ πρότασιν καὶ ἡτοιμάζετο ἤδη ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἰστριανῶν· ὅτε οὗτοι πληροφορηθέντες τὴν ἐπικειμένην ἐπίθεσιν ἔπαυσαν νὰ κατατρέχωσι τὴν χώραν τοῦ Ἀτέα.

Ἦτο δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸ πολίτευμα τῆς Ἀπολλωνίας αὐτόνομον ὀλιγαρχικόν, παραίτιον ὅμως, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, δύο ἐσωτερικῶν στάσε

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

73

ων. τῆς μὲν ἕνεκα τῆς παραδοχῆς ἀλλοφύλων ἐποί-
κων ἐν τῇ πόλει, τῆς δὲ ἕνεκα τῆς κατασπατα-
λήσεως τῶν δημοσίων προσόδων ὑπὸ τῶν διαχει-
ριζομένων αὐτὰς ὀλιγαρχικῶν. Τὰ ὀνόματα τι-
νῶν ἀρχόντων αὐτῆς ὡς τοῦ Θάλητος, Ἀκουσίλεως,
Ναυτίδου, Λυκὸς καὶ ἄλλων ἀναγινώσκονται ἐπί
τινων νομισμάτων αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύ-
την ἤκμαζεν ὁ ἐν αὐτῇ γεννηθεὶς ὁμώνυμος
μαθητὴς καὶ διάδοχος τοῦ Μ. Ἰσοκράτους, υἱὸς
τοῦ ἐξ Ἡρακλείας τοῦ Πόντου φιλοσόφου Ἀμύ-
κα, οὗ μνημονεύονται πέντε λόγοι, εἷς δὲ κατὰ
τὸν Ἀριστοκρατίωνα ὁ γνωστὸς πρὸς Δημόνικον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὁ στρα-
τηγὸς αὐτοῦ Λυσίμαχος ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς
τῆς Θράκης καὶ καταλύσας τὴν αὐτο-
νομίαν τῶν παραλίων πόλεων κατέλυσεν
οὕτω καὶ τὴν τῆς Απολλωνίας, ἐξομοιώσας
αὐτὴν πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις τοῦ κράτους.
Ἡ ἀκμαία καὶ ἰσχυρὰ τότε Κάλλατις, πρὸς ἀνά-
κτησιν τῆς καταλυθείσης αὐτονομίας αὐτῆς, ἐπα-
νέστη μετὰ τῆς Ὀδησσοῦ καὶ Ἴστρου κατὰ τοῦ
Λυσιμάχου, συμμετέσχον δὲ τοῦ ἐπαναστατικοῦ
κινήματος καὶ ἄλλαι πόλεις, ὡς καὶ οἱ περίοικοι
Σκύθαι καὶ Θρᾷκες, προσεβοήθησε δὲ καὶ ὁ βα-

71

σιλεὺς τῆς Ἀσίας Ἀντίγονος· ἀλλὰ περὶ τῆς Ἀπολλωνίας οὐδὲν ἀναφέρεται· ὅτι ὅμως αἰείποτε διετέλει εἰς παντοδαπὰς σχέσεις μετὰ τῆς Καλλάτιος, τῆς Ἴστρου καὶ ἄλλων παραλίων τοῦ Πόντου πόλεων ἀποδεικνύεται καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν, εἰς μίαν τῶν ὁποίων γίνεται λόγος περὶ «ἐνεστακότος πολέμου» καὶ περὶ τῆς προθύμου ἀντιλήψεως τοῦ δήμου τῶν Ἀπολλωνιατῶν περὶ τῆς τῶν Καλλατιανῶν σωτηρίας, ἐκ τούτου δὲ συμπεραίνομεν ὅτι ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος καὶ αὕτη εἰς τὴν κατὰ τοῦ Λυσιμάχου ἀποτυχοῦσαν ἐκείνην ἐπανάστασιν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς αὐτονομίας αὐτῆς. Ἀλλοῦ ὁ τὸ ἐπαναστατικὸν τοῦτο κίνημα ἀφηγούμενος Διόδωρος ὁ Σικελιώτης παρεμπιπτόντως ἀναφέρει ὅτι μεταξὺ τῆς Ἀπολλωνίας καὶ Καλλάτιος ἔκειτο ἡ Ὀδησσός, εἰς τὸν λιμένα τῆς ὁποίας εἶχε καταπλεύσει τῷ 297 ὁ στρατηγὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου Πλείσταρχος.

Ἐφεξῆς μέχρι τῆς καταλήψεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων παντελῆ τηρεῖ σιγὴν ἡ ἱστορία περὶ τῆς Ἀπολλωνίας. Τῷ 72ῳ π.Χ. ἔτει ὁ ῥωμαῖος στρατηγὸς Μάρκος Λούκουλλος, πολεμῶν κατὰ τῶν Βεσσῶν κατέλαβε καὶ τὰς παραλίους

πόλεις τοῦ Πόντου Ἴστρον, Κάλλατιν, Διονυσόπολιν, Ὀδησσόν, Μεσημβρίαν, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν, ἣν διαρπάσας κατέσκαψε. Καύχημα τῆς πόλεως ἦτο ὁ ἐπὶ νησῖδος μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν ᾧ ἐθαυμάζετο τὸ κολοσσαῖον ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ, ἔργον τοῦ περιφήμου ἀγαλματοποιοῦ Καλάμιδος, ὅπερ ἀποσπάσας ὁ Μάρκος Λούκουλλος ἀπέστειλεν ὡς τρόπαιον εἰς τὴν Ῥώμην, ἔνθα κατετέθη ἐν τῷ Καπιτωλίῳ. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην τῆς Ἀπολλωνίας οἱ διασωθέντες κάτοικοι συνῴκισαν τότε τὴν ἀπέναντι αὐτῆς Ἀγχίαλον ἂν οὐχὶ ὀλίγῳ πρότερον.

Ἀλλ' ὡς ἀνέγνωμεν ἐν ἐπιγραφῇ ἡ Ἀπολλωνία ταχέως ἀνεκτίσθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων της ὑπό τινος Μητόκου Ταρούλου, θρακὸς ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἐπισκευάσαντος προσέτι τότε τρίπυργον καὶ τὴν βᾶριν αὐτῆς. Μετὰ εἴκοσι περίπου ἔτη ἐκυριεύθη καὶ διηρπάγη καὶ ὑπὸ τῶν Γετῶν τοῦ Βορεβίζα, οἵτινες ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατηθῶσι πολὺν χρόνον ἐν αὐτῇ ἀποδιωχθέντες. Ἔκτοτε δὲν ἠδυνήθη πλέον ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς λαμπρότητα καὶ ἀκμήν. Τινὲς τῶν ἐφεξῆς συγγραφέων, ὡς ὁ Ὀβίδιος, Πομπώνιος Μέλας, Ἀρριανὸς ὁ Νικομηδεὺς καὶ Πλίνιος ὁ Πρεσβύτερος μνημονεύουσιν αὐτῆς ὡς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

76

τοῦ ὀνόματός της, ὁ δὲ Πτολεμαῖος ὁ Κλαύδιος κατατάσσει μὲν αὐτὴν εἰς τὰς ἐπισήμους πόλεις τῆς Θράκης, πρόδηλος ὅμως ἡ πρόσθεσις ἐκ τῶν προγενεστέρων της ὑπὸ τοῦ Μάρκου Λουκούλλου καταστροφῆς αὐτῆς. Καὶ ἐν τῷ Πευτιγγερίῳ Πίνακι τὸ ὄνομα αὐτῆς κοινοῖς σημειοῦται γράμμασιν, δῆλον δ' ἐκ τούτου ὅτι διετέλει εἰς ὑποδεεστέραν θέσιν τῆς διὰ τοῦ διακριτικοῦ σημείου ἐπισήμου πόλεως σημειουμένης ἀποικίας αὐτῆς Ἀγχιάλου. Οὐχὶ ὅμως καὶ ἐν τελείᾳ ἀσημαντότητι, διότι καὶ ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, τῇ στρατηγίᾳ τῆς Ἀστικῆς χώρας συμπεριλαμβανομένη, ἐξέκοψεν ἴδια νομίσματα ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ Δομιτιανοῦ (81-96 μ.Χ.) καὶ τελευτῶντα μέχρι Γαλλιηνοῦ (243-268 μ.Χ.) διετέλει δὲ καὶ ἐπισκοπικὴ ἕδρα ἀπὸ τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνων.

Ἀγνοεῖται ὅμως ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἀπέβαλε τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα μετονομασθεῖσα Σωζόπολις, ὡς καὶ ἐκ τίνος ἀφορμῆς μετωνομάσθη οὕτω. Τινὲς τῶν νεωτέρων συγγραφέων εἰκάζουσιν ὅτι ἐκλήθη Σωζόπολις ὡς σώζουσα τοὺς ἐν τῷ Εὐξείνῳ χειμαζομένους ἐν τῷ ἀσφαλεῖ λιμένι αὐτῆς· ἀλλ' ἴσως δὲν εἶναι τυχαία καὶ ἄσκοπος καὶ ἡ σύμπτωσις, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην Σωζόπολις ἐκαλεῖτο

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

καί ἡ ἐν Πισιδίᾳ Ἀπολλωνία, πατρίς τοῦ ἐπί Τραϊανοῦ μαρτυρήσαντος Ἁγίου Ζωσίμου, οὗ περιώνυμος ἐκκλησία ὑπάρχει καί ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Σωζοπόλει. Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς Πέτρος ὑπογράφεται ὡς Σωζοπόλεως ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ τῷ 325 συγκροτηθείσης πρώτης οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐκ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων ἔσχατοι μνημονεύοντες αὐτῆς διά τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος εἶναι Μαρκιανός ὁ Ἡρακλεώτης καί Στέφανος ὁ Βυζάντιος, σύν τῷ ἀρχαίῳ δέ ὀνόματι ἀπαντᾷ ἐν τῷ Ἀνωνύμῳ Περίπλῳ τῇ κατά τόν τέταρτον αἰῶνα μ. Χ. συνταχθείσῃ ταύτῃ παραφράσει Σκύμνου καί Ἀρριανοῦ ἤ Μαρκιανοῦ. Ἐφεξῆς θέλομεν γνωρίζει αὐτήν διά τοῦ νέου ὀνόματος.

Τοὐντεῦθεν μέχρι τῆς ἑνδεκάτης καί ἐπέκεινα ἑκατονταετηρίδος αἱ περί τῆς Σωζοπόλεως πηγαί τῆς ἱστορίας εἶνε λίαν στεῖραι. Τό ὄνομα αὐτῆς ἀποσιωπᾶται παντελῶς κατά τάς ἐπελθούσας ἐν τῷ μεταξύ ἀλλεπαλλήλους βαρβαρικάς ἐπιδρομάς ἐν τῇ Θράκῃ, καθ' ἅς τάς καταστρεπτικάς αὐτῶν συνεπείας ὑπέστη οὐ μόνον ἡ περί αὐτήν χώρα, ἤ καί αὐτή ἡ ἰδία, ἀλλά καί αἱ γείτονες Δεβελτός, Ἀγχίαλος καί Μεσημβρία. Ταύτῃ δέ κατελήφθη τῷ 515 ὑπό τοῦ ἐπαναστάντος διοικητοῦ τῶν ὑποσπόνδων Γότθων Βιταλιανοῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

78

κατά τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ Δικό-
ρου, κατά τάς ἐφεξῆς ὁμοίως εἰσβολάς τῶν Σκλαβη-
νῶν, Ἀβάρων καί Βουλγάρων, προχωρησάντων
μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὐδε-
μία αὐτῆς μνεία γίνεται. Οὐδέ πιστεύομεν ὅτι
ὑποστᾶσα καταστροφήν τινα διετέλεσεν ἔρημος
καθ' ὅλον τό μεσολαβῆσαν χρονικόν διάστημα, εἰ-
τοι τό ὄνομα αὐτῆς δέν ὑπάρχει μεταξύ τῶν 935
πόλεων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐν τῷ Συν-
εκδήμῳ τοῦ Ἱεροκλέους, τῷ συνταγέντι ὡς γνωστόν
ἐπί Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου. Ἡμεῖς τε ἐν διαφόροις
ἐκκλησιαστικαῖς χωρογραφίαις εὑρίσκομεν αὐτήν ἐφ-
εξῆς ὡς ἕδραν ἐπισκόπων, ὧν τινες προσυπο-
γράφονται καί ἐν τοῖς πρακτικοῖς ἐκκλησιαστι-
κῶν συνόδων. Ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς Ἀθανάσιος εἰς
τήν κατά τοῦ Νεστορίου ἀπόφασιν τῆς ἐν Ἐφέσῳ τῷ
431 συγκροτηθείσης τρίτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου
ὑπογράφεται ὡς ἐπίσκοπος τῆς κατά Δεβελτόν καί
Σωζόπολιν ἐκκλησίας. Ὁ Πέτρος ὡς Σωζοπόλεως μό-
νον εἰς τά πρακτικά τῆς ἕκτης ἐν Κωνσταντινου-
πόλει Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῷ 680. Ὁ Εὐθύμιος
εἰς τά τῆς ἑβδόμης ἐν Νικαίᾳ τῷ 787 μετά τοῦ
Οἰκονόμου καί τοποτηρητοῦ Λέοντος καί ὁ Ἰγ-
νάτιος εἰς τά τῆς ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ Συνόδου ἐπί

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

79

Φωτίου τῷ 879. Ἐξ ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων πρώτη Ἄννα ἡ Κομνηνὴ ἀναφέρει τὴν Σωζόπολιν ὡς τόπον ἐξορίας τοῦ ταραξίου καὶ προπετοῦς μητροπολίτου Χαλκηδόνος Λέοντος, ἐξορισθέντος ὑπὸ τοῦ πατρὸς της αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ τῷ 1087, ἐξορίσαντος βραδύτερον ἐν αὐτῇ καὶ τὸν ἐπιβουλευθέντα τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον συγκλητικὸν Ἰωάννην Σολομῶντα.

Περιῆλθε δὲ ἡ Σωζόπολις ὑπὸ τοὺς Βουλγάρους κατὰ τὴν ἀνασύστασιν τοῦ τρίτου κράτους αὐτῶν τῷ 1202, συμπεριληφθεῖσα ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτοῦ· ἀλλὰ τῷ 1270 ἀνεκτήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου διὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ Γλαβᾶ. Ἐπὶ Ἀνδρονίκου ὅμως τοῦ Πρεσβυτέρου ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Θεόδωρος Σβιατοσλάβος ἐξορμήσας τῷ 1308 καὶ καταλαβὼν τήν τε Ἀγχίαλον καὶ Μεσημβρίαν καὶ ἄλλας πόλεις καὶ φρούρια παρὰ τὸν Αἷμον, κατέσχε τότε καὶ αὐτὴν διὰ συνθήκης παραδοθεῖσαν. Μάτην ἐξεστράτευσαν κατ' αὐτοῦ ὅ τε υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ συνάρχων Μιχαὴλ μετὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ Γλαβᾶ καὶ ὁ ἐν τῇ Βυζαντινῇ ὑπηρεσίᾳ διατελῶν ἀδελφὸς τοῦ πρώην ἡγεμόνος τῶν Βουλγά-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

γάρων Σμίλτου Βοησίλας. Δέν ἠδυνήθησαν νά-
ποσπάσωσιν αὐτήν τῶν χειρῶν του. καίτοι ἐνίκη-
σαν αὐτόν ἐπιστρέφοντα ἐκ τῆς Σωζοπόλεως παρά
τόν Σκαφίδαν ποταμόν. Τῷ δέ 1320 ὁ Σβιατοσλαύ-
ος προτείνας τήν εἰρήνην ἐζήτησε προσέτι εἰς γάμον
καί μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Μιχαήλ. Κομιστής τῶν
περί εἰρήνης προτάσεων ἐγένετο ὁ ἀπό τοῦ 1293—
1202 πατριαρχεύσας καί ἐκ Σωζοπόλεως καταγό-
μενος Ἰωάννης ΙΒ', ἀλλ' ἤδη μετά τήν παραίτησίν
του ἐφησυχάζων ἐν τῇ παρά τήν πατρίδα του ἐπί
νησιδίου μονῇ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

Αναφέρεται δέ ἡ Σωζόπολις κατά τούς χρόνους
τούτους ὡς σημαντική καί λίαν ἐμπορική πόλις,
κατά προτίμησιν συχναζομένη ὑπό τῶν Γενουην-
σίων ἐμπόρων. οἵτινες ἔφερον πρός πώλησιν διάφο-
ρα ἐμπορεύματα καί παρελάμβανον δημητρια-
κά, ἅπερ μετέφερον ~~πρός~~ εἰς τήν Κωνσταντινού-
πολιν. Αἱ δέ μεταξύ τοῦ Σβιατοσλαύου καί τῆς
Γενουηντικῆς Δημοκρατίας σχέσεις διεταράχθησαν
ἕνεκα τῆς κακοποιήσεως καί ληστεύσεως Γενουηνσί-
ων τινων ἐμπόρων ὑπό Βουλγάρων τῷ 1314 εἰς
τό μεταξύ τῆς Μεσημβρίας καί Βάρνης κεί-
μενον Μαυρόκαστρον. Διό ζητήσασα ἱκανοποί-
ησιν ἡ Γενουηντική Δημοκρατία καί μή εἰσακ

81

σθεῖσα, διά διατάγματος αὐτῆς ὑπό ἡμερομηνίαν 22 Μαρτίου 1316 διέταξε τούς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐγκατεστημένους πολίτας αὐτῆς νά ἐγκαταλείψωσι τόν τόπον ἐντός τεσσαράκοντα ἡμερῶν, ἀπηγόρευσεν ἐπί βαρείᾳ χρηματικῇ ποινῇ εἰς πάντα Γενουήσιον ἔμπορον νά μεταβαίνῃ ἑξῆς εἰς Βουλγαρίαν μετά ἤ ἄνευ ἐμπορευμάτων καί ἀπέτρεψεν ἀποινεί πᾶσαν ζημίαν καί βλάβην εἰς τήν χώραν τοῦ Σβιατοσλάβου καί τούς ὑπηκόους αὐτοῦ. Ἰδιαιτέρα παράγραφος ἀπηγόρευε προσέτι ἐπί βαρείᾳ ποινῇ εἰς πᾶν Γενουηνικόν πλοῖον νά προσορμίζηται εἰς Σωζόπολιν.

Θανόντος τοῦ Σβιατοσλάβου τῷ 1321 καί μετά δύο ἔτη τοῦ υἱοῦ καί διαδόχου αὐτοῦ Γεωργίου Τερτερή, ἀπέστη τότε καί ἡ Σωζόπολις μετά τῶν παρακειμένων πόλεων, ἀποδιώξασα τήν Βουλγαρικήν φρουράν, καί προσεχώρησε τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ἀλλ' ὁ διαδεχθείς τόν Τερτερήν Μιχαήλ Σισμάν, παραλαβών ὡς συμμάχους καί τούς παρά τό Ρωσσοκάστρον ἐσκηνωμένους Ταρτάρους κατέλαβε μέν τῷ 1328 τάς προσχωρησάσας τῇ αὐτοκρατορίᾳ, τήν Σωζόπολιν ὅμως, καθ' ἅ φαίνεται ἐπετέθη, δέν ἠδυνήθη νά κυριεύσῃ· μάτην δέ προσεπάθησε κατά τήν διαπραγμάτευσιν τῆς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

82

εἰρήνης μετά τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Νεωτέρου νά ἀνταλλάξῃ αὐτήν διά τοῦ πολισματίου Βουκέλλου, ἀποκρουσθείσης τῆς αἰτήσεώς του.

Κατά τήν ἐποχήν ταύτην δι' αὐτοκρατορικοῦ χρυσοβούλλου ἔλαβον τήν ἄδειαν οἱ κάτοικοι τῆς Μονεμβασίας ἵνα ἐμπορεύωνται ἐν Σωζοπόλει χωρίς νά ὑποβάλλωνται εἰς κομμέρκιον διαβατικόν καί πορτιατίκον.

Μετά δέ τόν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Νεωτέρου τῷ 1341, ὁ αὐτοκρατορικός ἐπίτροπος Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός τήν ἀνωτάτην ἐπιθυμήσας ἀρχήν, κατέλαβεν ἐπαναστάς ἁπάσας τάς ὑποκειμένας τῷ Βυζαντινῷ κράτει παραλίους πόλεις· τήν Σωζόπολιν ὅμως, μείνασαν πιστήν τῇ χήρᾳ αὐτοκρατείρᾳ Ἄννῃ δέν ἠδυνήθη νά ἑλκύσῃ πρός τό μέρος του. Αὐτοκράτωρ δέ γενόμενος, ἵνα ματαιώσῃ ἐνδεχομένην κατ' αὐτῆς ἐπίθεσιν τῶν Γενουησίων, καθ' ὧν μετά τῶν Ἑνετῶν εἶχε συμμαχήσει, ἀπέστειλε πρός ὑπεράσπισιν αὐτῆς ἱκανήν στρατιωτικήν δύναμιν· ἀλλ' οἱ κάτοικοι δέν ἐδέχθησαν αὐτήν ἐντός τῆς πόλεως, ἐκτός μόνον τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ διοικητοῦ αὐτῶν Κραβιτζώτου, εὑρισκομένου μετά στρατοῦ. Μόλις

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ὅμως ἀπωθήθη ὁ στρατός τοῦ αὐτοκράτορος ὅτε ἐπελθόντες τῷ 1352 οἱ Γενουήνσιοι μετά δέκα γαλερῶν ἐκυρίευσαν αὐτήν μετά διήμερον ἔφοδον, τῶν κατοίκων μικράν ἀντιταξάντων ἀντίστασιν καί διήρπασαν ὁλοσχερῶς συλήσαντες καί αὐτούς τούς ναούς καί ἀνασκάψαντες καί τό ἔδαφος πρός εὕρεσιν θησαυρῶν κεκρυμμένων. Ἔμελλον δέ ἤδη νά παραδώσωσιν αὐτήν εἰς τό πῦρ, ὅτε προσελθόντες οἱ πρόκριτοι τῆς πόλεως πρός τόν Γενουήνσιον στόλαρχην παρεκάλεσαν αὐτόν ἵνα φεισθῇ τῶν οἰκοδομῶν ἐναντί ἀναλόγων λύτρων, ἃ καί κατέβαλον ἤ μετέφερον αὐτοῖς εἰς Κων/πολιν ὅπως ἐκεῖθεν δανεισθῶσιν αὐτά. Τούτου γενομένου ἡ Σωζόπολις ἐσώθη τότε τῆς διά τοῦ πυρός καταστροφῆς, ὁ δέ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Καντακουζηνός παρέσχε τοῖς Σωζοπολίταις καί ἀτέλειαν φόρων ἐπί πολλά ἔτη μέχρις ὅτου ἀνακύψωσι τῆς πληξάσης αὐτούς συμφορᾶς. Ὀλίγῳ πρότερον οἱ Γενουήνσιοι εἶχον ἐκπορθήσει καί τό παρά τήν Σωζόπολιν φρούριον Ἀβορδο Βιζύην, οὗ τούς κατοίκους αἰχμαλωτίσαντες ἐπώλησαν ἀντί δεκακισχιλίων νομισμάτων, τότε δέ ἴσως κατέκαυσαν καί τά ἐν τῷ λιμένι τῆς Σωζοπόλεως ναυλοχοῦντα πλοῖα. Τήν Σωζόπολιν ἀνήκουσαν ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀπαντῶμεν καί κατά

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τὴν ἐκστρατείαν. Ἐν τῷ 1366 ἐπεχείρησε μετά τινων ἰταλογαλλικῶν πλοίων ὁ κόμης τῆς Σαβοΐας Ἀμεδαῖος ὁ ἕκτος κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Στρατσιμήρου, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ κατακρατηθέντος συγγενοῦς αὐτοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου τοῦ Α´, κυριεύσας τότε τήν τε Ἀγχίαλον καὶ Μεσημβρίαν. Ταύτας ἀπέδωκε τῷ αὐτοκράτορι ἀντὶ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, ὡς ἀμφότεροι εἶχον συμφωνήσει ἐν Σωζοπόλει τῇ 9ῃ Ἰανουαρίου τοῦ 1367.

Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἀμεδαῖος ἔσωσε τὴν Σωζόπολιν ἀπὸ τὰς χεῖρας τουρκικοῦ τινὸς ἀποσπάσματος κατατροπώσας καὶ διασκορπίσας αὐτό. Ἀλλὰ τῷ 1371 δὲν ἠδυνήθη αὕτη ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐκπόρθησιν καὶ διαρπαγὴν τῶν Τούρκων, ὁδηγουμένων αὐτοπροσώπως ὑπὸ τοῦ Σουλτὰν Μουρὰτ τοῦ Α´. Ἰσχυρῶς οὖσα τετειχισμένη ἀνθίστατο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εἰς ἁπάσας αὐτῶν τὰς ἐφόδους, ἐσκέπτοντο δὲ ἤδη ν' ἀποχωρήσωσιν ἄπρακτοι, οἱ Τοῦρκοι, ὅτε μιᾶς τῶν ἡμερῶν κρημνισθέντος αὐτομάτως μέρους τοῦ τείχους παρέσχεν εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον. Διαρκούσης τῆς διαρπαγῆς ὁ Σουλτάνος παρετήρησεν ὑπὸ τὴν

85

κίδαρην στρατιώτου χρυσοῦν τι κύπελλον ἐκ τῶν
λαφύρων κακῶς κρυπτόμενον, οὗ τὸ ἐξέχον μέ-
ρος φωτιζόμενον κατά τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὑπὸ τοῦ
ἡλίου ἠκτινοβόλει λαμπρῶς· τοσοῦτον δ' ἐθέλχθη ἐκ
τοῦ θεάματος, ὥστε ἔφερεν ἔκτοτε χρυσῆν στλεγγί-
δα ἐπί τῆς τυρβάνης, ἣν ἐφεξῆς παρεδέχθησαν
ἵνα φέρωσι καί οἱ διάδοχοί του. Τὴν αὐτόματον
πτῶσιν τοῦ τείχους ἀπέδωκαν τότε οἱ Τοῦρκοι εἰς
τὴν θερμὴν ἐπίκλησιν τοῦ Σουλτάνου, προσευχο-
μένου κατά τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὑπό τινα πλάτα-
νον, ἔκτοτε δ' ἐπωνόμασαν τὴν Σωζόπολιν "Τανρὴ
Κεσδουκὴ" ἤτοι φρούριον θεόβλητον, συμπεριλα-
βόντες αὐτὴν εἰς τὴν παροιμίαν "Ἰντζιρίς" ἢ μικρῶν
σπηλαίων. Δὲν γνωρίζομεν ἂν οἱ Τοῦρκοι κατέσχον
τότε αὐτὴν ὁριστικῶς. Λίαν πιθανὸν ὅμως ὅτι ὁ
Σουλτάνος Μουράτ Α', ἐν φιλίᾳ διατελῶν μετὰ τοῦ
αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ἕνεκα
τῆς συνδρομῆς ἣν παρέσχεν αὐτῷ πρὸς κατα-
τρόπωσιν τοῦ ἀδελφοῦ Μουσᾶ ἀπέδωκε τὴν Σωζό-
πολιν μετὰ ἄλλων πόλεων τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Προ-
ποντίδος. Ὁ χρονογράφος Φραντζῆς ἀναφέρει ὅτι
ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ κράτους εἰς
τοὺς υἱούς του ἐκληροδότησεν εἰς τὸν ἀοίδιμον Κων-
σταντῖνον τήν τε Μεσημβρίαν καὶ Ἀγχίαλον καὶ

86

τὰ περὶ αὐτάς. Μὴ συμπεριελήφθη τότε καὶ ἡ Σωζόπολις παραδοθεῖσα βραδύτερον εἰς τοὺς Τούρκους μετὰ τῆς Μεσημβρίας καὶ Ἀγχιάλου τρεῖς περίπου μῆνας πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Οὐκ ὀλίγοι ἐπιφανεῖς ναύαρχοι τοῦ καταποντισθέντος Βυζαντινοῦ στόλου, μὴ θελήσαντες νὰ ὑποκαμφθῶσι ὑπὸ τῆς [illegible] των, προσωρμίσθησαν καταφυγόντες καὶ εἰς τὴν Σωζόπολιν κατὰ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 29ης Μαΐου τοῦ 1453. Ἀποκατασταθέντες μονίμως ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ τῶν πάντων ἐστερημένοι, καὶ ὡς [illegible] τοῦ γραμματέως τῶν Πατριαρχείων Θεοδοσίου Ζυγομαλᾶ πρὸς τὸν Μαρτῖνον Κρούσιον ἐπορίζοντο [illegible] τὰ πρὸς τὸ ζῆν, "ὠνούμενοι τὰ τέλη τὰ βασιλικὰ καὶ τελῶναι ὄντες ἢ εἰσπράττοντες τὰ ἐτήσια τέλη διάφορα ὄντα.... ἢ πραγματευόμενοι, ἢ ἔργοις προσέχοντες, ἵνα τῶν ἀναγκαίων μὴ ἀποστερῶνται" ἀλλὰ δὲν ἠμέλουν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων παρ' ὅλας τὰς δυσμενεῖς περιστάσεις τοῦ Γένους κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀμαθείας, εἴτε ἐν τῷ μητροπολιτικῷ οἴκῳ, εἴτε ἔν τινι κελλίῳ τῆς ἐκεῖ τοῦ παρακειμένου νησιδίου μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ἡ μονὴ αὕτη ἀνεγερθεῖσα ἐν περικαλλεῖ σχήματι ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ Γλαβᾶ, διέλη-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τῆς δὲ ἐπαρχίας ἐπὶ Μιχαὴλ καὶ Ἀνδρονίκου τῶν Πα-
λαιολόγων κατὰ τὴν ἀκμὴν [illegible] ἐκέκτητο βιβλιο-
θήκην ἐκ τῆς ὁποίας οὐκ ὀλίγα χειρόγραφα ἠγόρασε τῷ
1492 ὁ Ἰωάννης Λάσκαρις πρὸς πλουτισμὸν τῆς βιβλι-
οθήκης Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων. Ἐμαρτύρει δὲ ἐν
αὐτῇ καὶ σχολή, ἐν τῇ ὁποίᾳ πιθανὸν ἐδίδαξε τῷ 1521 ὁ
λόγιος μοναχὸς ἐκ Ζακύνθου Παχώμιος Ρουσάνος, ἢ
ἐν τῇ τῆς Ζωοδόχου, εἰ ὑπῆρχε τότε. Κατὰ τὴν διαρπα-
γὴν ὅμως τῆς Ζωοδόχου ὑπὸ τῶν ληστοπειρατῶν [illegible]
[illegible] τοῦ [illegible] καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς μονῆς
ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐξέλιπε πιθανῶς καὶ ἡ σχολή. Ὡς ἀναφέ-
ρεται [illegible] τῆς [illegible] τῆς μο-
νῆς τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, ληστοπειραταὶ οὗτοι διήρ-
πασαν τῷ 1623 τὴν Ζωοδόχον καὶ τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου
Ἰωάννου, μεγάλως βασανίσαντες τοὺς μοναχούς· ἀπαγαγόν-
τες δὲ καὶ τινας αἰχμαλώτους ἐκ τοῦ παρακειμένου χωρί-
ου τοῦ Ἁγίου Νικολάου διήρπασαν καὶ ἐπόρθησαν καὶ [illegible]
[illegible]. Μόλις ὅμως ἔφυγον ἀνοιχθῆ εἰς τὸ πέλαγος ὅτε κα-
τελήφθησαν ὑπὸ τοσούτου σφοδρᾶς τρικυμίας, ὥστε
ἐκ τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸν πειρατικὸν αὐτῶν στολί-
σκον δεκαπέντε "σαϊκῶν" μόνον μία ἐσώθη. Τῷ δὲ 1626
ἀποσπασθέντες πάλιν κατὰ τῆς Ζωοδόχου προσ-
εβλήθησαν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὅστις συνέλαβεν
ἕξ [illegible] πλοῖα μετὰ τῶν πληρωμάτων αὐτ.

ἐπανῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἕνεκα τῶν κοζακικῶν πλοιαρίων προσωρμίσθησαν καταφυγόντα εἰς τὸ νησίδιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὧν τοὺς ἐπιβαίνοντας ἠναγκάσθησαν οἱ μοναχοὶ νὰ φιλοξενήσωσιν ἐκ φόβου. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐπελθόντος τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπολέμησαν ἀπελπιστικῶς ὀχυρωθέντες ἐν τῇ μονῇ, οἱ Τοῦρκοι κατεδάφισαν ὕστερον, ἔτει τῷ 1629, οὐ μόνον ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὴν παρακειμένην τῶν Ἁγίων Κηρύκου καὶ Ἰουλίττης καὶ τὴν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, ἀμφοτέρας ἐπὶ νησιδίων, κατὰ τὸν Ἱεροσολύμων Δοσίθεον. Τὰ ἀρχεῖα τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ εἰκόνας ὡς καὶ ἱκανὰ χειρόγραφα παραλαβόντες διέσωσαν οἱ μοναχοὶ εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ μονὴν τῆς Θεοτόκου. Αἱ λῃστοπειρατικαὶ αὗται ἐπιδρομαὶ τῶν Κοζάκων καὶ αἱ κατασφαγαὶ τῶν Τούρκων τοσαύτην ἐρήμωσιν ἐπέφερον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν τῆς Σωζοπόλεως, ὥστε ἠνάγκασαν τὴν Μ. Ἐκκλησίαν νὰ συνενώσῃ αὐτὴν μετὰ τῆς μητροπόλεως Ἀγχιάλου τῷ 1623, ἐξ ἧς ἀπεχωρίσθη τῷ 1632.

Ἐν τῇ Σωζοπόλει, τῇ πόλει ταύτῃ ἐπιφανὴς ἐξόριστος τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν, ἐπίσης τῷ 1689 καὶ ἄλλος ἐπιφανὴς τοῦ κράτους ἐξέτισε τὴν ποινήν του· εἶναι δὲ οὗτος ὁ Μέγας Διερμηνεὺς τῆς Πύλης Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐξ Ἀπορρήτων, ἐξορισθεὶς ἐν αὐτῇ μετὰ τοῦ υἱοῦ του καὶ διαμείνας μέχρι τῆς διαλύσεως τῆς στάσεως, ἤθελ ἐξεφράσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ μεγάλου μέρους τῶν Τούρκων, μὴ ἀρεσκομένων εἰς τὴν σύνθηκην τοῦ Κάρλοβιτς. Ἔκτοτε μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οὐδὲν ἄλλο περὶ τῆς Σωζοπόλεως γινώσκομεν, ἢ ὅτι κατὰ τὴν ἔναρξιν ὁ ὑπέργηρος μητροπολίτης αὐτῆς Παΐσιος, ἀπαγόμενος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐστραγγαλίσθη καθ' ὁδὸν πνέων ἤδη τὰ λοίσθια.

Κατὰ δὲ τὸν ῥωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828-1829 διαρκούσης ἔτι τῆς πολιορκίας τῆς Βάρνης ὁ ῥῶσσος ὑποναύαρχος Κουμάνιος, ἐπιτεθεὶς τῇ 15 Φεβρουαρίου τοῦ 1829 μετά τινων πολεμικῶν καὶ μεταφορικῶν πλοίων, ἐκυρίευσε τὴν Σωζόπολιν ἄνευ πολλῆς ἀντιστάσεως τῆς φρουρᾶς. Πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς ὅμως μετὰ ἑπτὰ ἑβδομάδας ἐξεκίνησεν ὁ ἐν Αἰτῷ ἐστρατοπεδευμένος Χουσεΐν Πασᾶς, ἄγων τετρακισχιλίους πεζοὺς καὶ χιλίους πεντακοσίους ἱππεῖς, ἐπεχείρησε δὲ ἔφοδον τῇ 1η Ἀπριλίου, ἀλλ' ἀποκρουσθεὶς περιωρίσθη μόνον εἰς πολιορκίαν αὐτῆς μέχρι τῆς διαβάσεως τοῦ Αἵμου ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, ὅτε φοβηθεὶς μὴ τοῦ ἀποκοπῇ ἡ ὑποχώρησις πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν ἠναγκάσθη κατά τινα ἔξοδον τοῦ διοική-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

90

του της φρεγάτας Pontet να διαλύση την πολιορκίαν. Τη δε 5η Ιουνίου επλησίασε και ο ναύαρχος Αχμέτ Τασσάλ μετά έξ πλοίων της γραμμής, τριών φρεγατών, πέντε κορβετών και τριών βρικίων, εφάνη παρά τον λιμένα αυτής μετά διήμερον πλην. Καίτοι η ναυλοχούσα ρωσσική μοίρα εκ τριών μόνον πλοίων της γραμμής και τριών φρεγατών συγκειμένη, μέγιστον ήδη διέτρεχε κίνδυνον. Ανεζήτει τους όμως μόλις επιφανείς ο τουρκικός στόλος έστρεψε τα ιστία προς τον Βόσπορον χωρίς ουδεμίαν να ρίψη βολήν.

Εμάθομεν εκ τού ... ότι η ... εδίδαξε τω 1521 ο λόγιος εκ Ζακύνθου μοναχός Παχώμιος Ρουσάνος· αλλά τακτική σχολή εν αυτή μόλις τω 1817 ιδρύθη, ο ιδρυτής δε αυτής θεωρείται ο εκ Ζακύνθου ορμώμενος Βατοπεδινός μοναχός Θεόφιλος ηγούμενος της εν Βραχία μονής Ραιμιτόσης. Φιλόμουσος και φιλόπατρις μοναχός, θλιβόμενος άκρως επί τη αμαθεία των συμπολιτών του, εδάνεισεν εις το κοινόν της πατρίδος του δεκακισχίλια γρόσια, ή ισάριθμα τότε φράγκα, ορίσας ίνα οι τόκοι αυτών χρησιμεύωσι προς συντήρησιν σχολής, ης διδάσκαλον και διευθυντήν εξέλεξεν αυτός ούτος τον ιερολογιώτατον Δανιήλ, αδελφόν τον Κεραμέα Αρχ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

91

οῦμεν ὅμως κατά ποιάν ἐποχὴν ἕτερος ἐκ Ζωζοπόλεως μοναχός Πορφύριος ὀνόματι, κατέθηκεν εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Χώρας ἀμετάθετον τι κεφάλαιον, ὅπως οἱ τόκοι αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κατά καιρόν Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων ἀποστέλλωνται εἰς τὴν πατρίδα του πρὸς συντήρησιν ἑλληνικῆς σχολῆς, ὡς ἀναφέρει ἐν τοῖς Ἔργοις καί Ἡμέραις αὐτοῦ ὁ ἀοίδιμος μητροπολίτης αὐτῆς ὁ καὶ ἱδρυτὴς τοῦ αὐτόθι Δωροθείου Παρθεναγωγείου Δωρόθεος ὁ Ἐρραί-ριος. Ἡ ἐν Ζωζοπόλει [illegible] σχολὴ γνωμικῶς λειτουργοῦσα [illegible] βιβλιοθήκην, Δωροθεί-[illegible] ἐν [illegible] φιλοπατρίδας [illegible] Γεωργίου Κορτινοῦ, πολλοί δὲ ἀπόφοιτοι αὐτῆς [illegible] διακονήσαντες καθημάτων ἔν τε τῇ [illegible] τοῦ Γένους καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐπιστημονικῶς μορφωθέντες δικαίως εἶναι τὸ καύχημα τῆς πατρίδος των.

Ἡ Ζωζόπολις κατοικεῖται νῦν ὑπὸ φιλοτίμων καὶ ἐπιμελῶν κατοίκων, ἁπάντων Ἑλλήνων, διακρινομένων ἐπὶ φιλομουσίᾳ, φιλοπατρίᾳ καὶ ἐπιχειρηματικότητι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐθνικῷ φρονήματι. Ὁ Ξ. Tacchella ἐκφράζεται περὶ αὐτῶν ὅτι εἶναι γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων ἐκ Μιλήτου ἀποίκων, εὐπαρόστηχοι, ἐργατικώτατοι καὶ ὁ-

92

ξυνοῦσταται, ἠδυνήθησαν δὲ νὰ τηρήσωσιν εἰς ἀκέραιον τὴν καθαρότητα τῆς φυλῆς καὶ τὴν ἐθν. γλώσσης. Κύριον πόρον ἔχουσι σημαντικὴν ἀμπελουργίαν σηραμύδων καὶ σιδήρων καὶ ἀξιόλογον ἀμπελουργίαν. Τινὲς ὅμως μετέρχονται καὶ τὴν ξυλεμπορίαν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπῆρξε ἕδρα Μουδίρου· ἤδη ὅμως ἀσήμαντος οὖσα δῆμος ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πύργου. Ἡ εἰκοσιαστικὴ αὕτη περιφέρεια εἶναι ἤδη συνηλλαγμένη ἀπὸ τοῦ 1829 τῇ τῆς Πελοποννήσου εἰς ἀγροτικοῦ ἐδάφους, ὁ δὲ κατὰ ... ἔμπροσθεν γεωγραφικὰ ἐπιτροπῆς ... τουρκικοῦ πολέμου ... μεσημβρία ὑπὸ τῶν ... τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, κατελήφθη δὲ ὑπὸ τῶν Ρώσσων τῇ 10ῃ Ἰανουαρίου τοῦ 1879. Τὰ μετὰ ταῦτα καὶ τὰ ἤδη ἐν αὐτῇ τελούμενα καὶ ἀποπειρώμενα παραλείπομεν ὡς λίαν γνωστὰ καὶ πρόσφατα.

Ἐν Τεργέστῃ 19/2 Ὀκτωβρίου 1900.

Μαργ. Κωνσταντινίδης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

1906 **ΕΠΙΦΥΛΛΙΣ** Ημέρας

93

Η ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ Ή ΣΩΖΟΠΟΛΙΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου φύλλου καὶ τέλος).

Θανόντος τοῦ Σβιατοσλαύου τῷ 1321 καὶ μετὰ δύο ἔτη τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Γεωργίου Τερτερῆ, ἀπέστη τότε καὶ ἡ Σωζόπολις μετὰ τῶν παρακειμένων πόλεων, ἀποδιώξασα τὴν βουλγαρικὴν φρουράν, καὶ προσεχώρησε τῇ βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ἀλλ' ὁ διαδεχθεὶς τὸν Τερτερῆν Μιχαὴλ Σίσμαν, προσλαβὼν ὡς συμμάχους καὶ τοὺς παρὰ τὸ Ρωσσόκαστρον ἐσκηνωμένους Ταρτάρους κατέλαβε μὲν τῷ 1328 τὰς προσχωρησάσας τῇ αὐτοκρατορίᾳ, τὴν Σωζόπολιν ὅμως, καθ' ἧς φαίνεται ἐπετέθη, δὲν ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ· μάτην δὲ προσεπάθησε κατὰ τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς εἰρήνης μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Νεωτέρου ν' ἀνταλλάξῃ αὐτὴν διὰ τοῦ πολισματίου Βουκέλλου, ἀποκρουσθείσης τῆς αἰτήσεώς του.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δι' αὐτοκρατορικοῦ χρυσοβούλλου εἶχον τὴν ἄδειαν οἱ κάτοικοι τῆς Μονεμβασίας ἵνα ἐμπορεύωνται ἐν Σωζοπόλει χωρὶς νὰ ὑποβάλλωνται εἰς «κομμέρκιον διαβατικὸν καὶ ποριατικόν».

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Νεωτέρου τῷ 1341, ὁ αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος Ἰωάννης ὁ Κατακουζηνὸς τὴν ἀνωτάτην ἐπιθυμήσας ἀρχήν, κατέλαβεν ἐπαναστὰς ἁπάσας τὰς ὑποκειμένας τῷ βυζαντινῷ κράτει παραλίους πόλεις· τὴν Σωζόπολιν ὅμως, μείνασαν πιστὴν τῇ χήρᾳ αὐτοκρατείρᾳ Ἄννῃ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἑλκύσῃ πρὸς τὸ μέρος του. Αὐτοκράτωρ δὲ γενόμενος, ἵνα ματαιώσῃ ἐνδεχομένην κατ' αὐτῆς ἐπίθεσιν τῶν Γενουησίων, καθ' ὧν μετὰ τῶν Ἐνετῶν εἶχε συμμαχήσει, ἀπέστειλε πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς ἱκανὴν στρατιωτικὴν δύναμιν· ἀλλ' οἱ κάτοικοι δὲν ἐδέχθησαν αὐτὴν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐκτὸς μόνον τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ διοικητοῦ αὐτῶν Κρυβιτζώτου, εὑρισκομένου μετὰ τοῦ στρατοῦ. Μόλις ὅμως ἀπῆλθεν ὁ στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορος ὅτε ἐπελθόντες τῷ 1352 οἱ Γενουήσιοι μετὰ δέκα γαλερῶν ἐκυρίευσαν αὐτὴν μετὰ διήμερον ἔφοδον, τῶν κατοίκων μικρὰν ἀντιταξάντων ἀντίστασιν καὶ διήρπασαν ὁλοσχερῶς, συλήσαντες καὶ αὐτοὺς τοὺς ναοὺς καὶ ἀνασκάψαντες καὶ τὸ ἔδαφος πρὸς εὕρεσιν θησαυρῶν κεκρυμμένων. Ἔμελλον δὲ ἤδη νὰ παραδώσωσιν αὐτὴν εἰς τὸ πῦρ, ὅτε προσελθόντες οἱ πρόκριτοι τῆς πόλεως πρὸς τὸν Γενουήσιον στολάρχην παρεκάλεσαν αὐτὸν ἵνα φεισθῇ τῶν οἰκοδομῶν ἔναντι ἀναλόγων λύτρων, ἃ θὰ κατέβαλλον εἰ μετέφερεν αὐτοὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως ἐκεῖθεν δανεισθῶσιν αὐτά. Τούτου γενομένου ἡ Σωζόπολις ἐσώθη τότε τῆς διὰ τοῦ πυρὸς καταστροφῆς, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Κατακουζηνὸς παρέσχε τοῖς Σωζοπολίταις καὶ ἀτέλειαν φόρων ἐπὶ πολλὰ ἔτη μέχρις ὅτου ἀνακύψωσι τῆς πληξάσης αὐτοὺς συμφορᾶς. Ὀλίγῳ πρότερον οἱ Γενουήσιοι εἶχον ἐκπορθήσει καὶ τὸ παρὰ τὴν Σωζόπολιν φρούριον Ἀβορδοβιζύην, οὗ τοὺς κατοίκους αἰχμαλωτίσαντες ἐπώλησαν ἀντὶ δεκακισχιλίων νομισμάτων, τότε δὲ ἴσως κατέκαυσαν καὶ τὰ ἐν τῷ λιμένι τῆς Σωζοπόλεως ναυλοχοῦντα πλοῖα.

Τὴν Σωζόπολιν ἀνήκουσαν τῇ βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀπαντῶμεν καὶ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν, ἣν τῷ 1366 ἐπεχείρησε μετά τινων ἰταλογαλλικῶν γαλεῶν ὁ κόμης τῆς Σαβοΐας Ἀμεδαῖος ὁ ἕκτος κατὰ του ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Στρασιμήρου, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ κατακρατηθέντος συγγενοῦς αὐτοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου τοῦ Α΄, κυριεύσας τότε τήν τε Ἀγχίαλον καὶ Μεσημβρίαν. Ταύτας ἀπέδωκε τῷ αὐτοκράτορι ἀντὶ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, ὡς ἀμφότεροι εἶχον συμφωνήσει ἐν Σωζοπόλει τῇ 9ῃ Ἰανουαρίου τοῦ 1367.

Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἀμεδαῖος ἔσωσε τὴν Σωζόπολιν ἀπὸ τὰς χεῖρας τουρκικοῦ τινος ἀποσπάσματος, κατατροπώσας καὶ διασκορπίσας αὐτό. Ἀλλὰ τῷ 1371 δὲν ἠδυνήθη αὐτὴ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐκπόρθησιν καὶ διαρπαγὴν τῶν Τούρκων, ὁδηγουμένων αὐτοπροσώπως ὑπὸ τοῦ Σουλτὰν Μουρὰτ τοῦ Α΄. Ἰσχυρῶς οὖσα τετειχισμένη ἀνθίστατο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εἰς ἁπάσας αὐτῶν τὰς ἐφόδους, ἐσκέπτοντο δὲ ἤδη ν' ἀποχωρήσωσιν ἄπρακτοι, οἱ Τοῦρκοι, ὅτε μιᾷ τῶν ἡμερῶν κρημνισθέντος αὐτομάτως μέρους τοῦ τείχους παρέσχεν εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον. Διαρκούσης τῆς διαρπαγῆς ὁ Σουλτᾶνος παρετήρησεν ὑπὸ τὴν κίδαριν στρατιώτου χρυσοῦν τι κύπελλον ἐκ τῶν λαφύρων κακῶς κρυπτόμενον, οὗ τὸ ἐξέχον μέρος φωτιζόμενον κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἠκτινοβόλει λαμπρῶς· τοσοῦτον δ' ἐθέλχθη ἐκ τοῦ θεάματος, ὥστε ἔφερεν ἔκτοτε χρυσῆν στλεγγίδα ἐπὶ τῆς τυρβάνης, ἣν ἐφεξῆς παρεδέχθησαν ἵνα φέρωσι καὶ οἱ διάδοχοί του. Τὴν αὐτόματον πτῶσιν τοῦ τείχους ἀπέδωκαν τότε οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν θερμὴν ἐπίκλησιν τοῦ Σουλτάνου, προσευχομένου κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὑπό τινα πλάτανον, ἔκτοτε δ' ἐπωνόμασαν τὴν Σωζόπολιν «Τανρῆ Γικδουγῆ» ἤτοι φρούριον θεόβλητον, συμπεριλαβόντες αὐτὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν «Ἰντζιγὶς» ἢ μικρῶν σπηλαίων. Δὲν γνωρίζομεν ἂν οἱ Τοῦρκοι κατέσχον τότε αὐτὴν ὁριστικῶς. Λίαν πιθανὸν ὅμως ὅτι ὁ Σουλτᾶνος Μουρὰτ Α΄, ἐν φιλίᾳ διατελῶν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ἕνεκα τῆς συνδρομῆς ἣν παρέσχεν αὐτῷ πρὸς κατατρόπωσιν τοῦ ἀδελφοῦ Μουσᾶ, ἀπέδωκε τὴν Σωζόπολιν μετ' ἄλλων πόλεων τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Προποντίδος. Ὁ χρονογράφος Φραντζῆς ἀναφέρει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ κράτους εἰς τοὺς υἱούς του ἐκληροδότησεν εἰς τὸν ἀοίδιμον Κωνσταντῖνον τήν τε Μεσημβρίαν καὶ Ἀγχίαλον καὶ τὰ περὶ αὐτάς. Μὴ συμπεριελήφθη τότε καὶ ἡ Σωζόπολις παραδοθεῖσα βραδύτερον εἰς τοὺς Τούρκους μετὰ τῆς Μεσημβρίας καὶ Ἀγχιάλου τρεῖς περίπου μῆνας πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως;

Οὐκ ὀλίγοι ἐπιφανεῖς ναυαγοὶ τοῦ καταποντισθέντος βυζαντινοῦ σκάφους, μὴ θελήσαντες ν' ἀπομακρυνθῶσι πολὺ τῆς φιλτάτης των, προσωρμίσθησαν καταφυγόντες καὶ εἰς τὴν Σωζόπολιν κατὰ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 29ης Μαΐου τοῦ 1453. Ἀποκατασταθέντες μονίμως ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ τῶν πάντων ἐστερημένοι, κατ' ἐπιστολὴν τοῦ γραμματέως τῶν Πατριαρχείων Θεοδοσίου Ζυγομαλᾶ πρὸς τὸν Μαρτῖνον Κρούσιον ἐπορίζοντο ἐφεξῆς τὰ πρὸς τὸ ζῆν «ὠνούμενοι τὰ τέλη τὰ βασιλικὰ καὶ τελῶναι ὄντες καὶ εἰσπράττοντες τὰ ἐτήσια τέλη διάφορα ὄντα ... ἢ πραγματευόμενοι, ἢ ἔργοις προέχοντες, ἵνα τῶν ἀναγκαίων μὴ ἀποστέρωνται», ἀλλὰ δὲν ἠμέλουν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων παρ' ὅλας τὰς δυσμενεῖς περιστάσεις τοῦ Γένους κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀμαθείας, εἴτε ἐν τῷ μητροπολιτικῷ οἴκῳ, εἴτε ἔν τινι κελλίῳ τῆς ἐπὶ τοῦ παρακειμένου νησιδίου μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ἡ μονὴ αὕτη ἀνεγερθεῖσα ἐν περικαλλεῖ σχήματι ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ Γλαβᾶ, διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ Μιχαὴλ καὶ Ἀνδρονίκου

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τῶν Παλαιολόγων, μετὰ τὴν ἅλωσιν εἶχε πλουσίαν βιβλιοθήκην, ἐκ τῆς ὁποίας οὐκ ὀλίγα χειρόγραφα ἠγόρασε τῷ 1492 ὁ Ἰωάννης Λάσκαρις πρὸς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης Λαυρεντίου τοῦ ἀπὸ Μεδίκων, ἐλειτούργει δὲ ἐν αὐτῇ καὶ σχολή, ἐν τῇ ὁποίᾳ πιθανὸν ἐδίδαξε τῷ 1521 ὁ λόγος μοναχὸς ἐκ Ζακύνθου Παχώμιος Ρουσάνος, ἢ ἐν τῇ τῆς Σωζοπόλεως, εἰ ὑπῆρχε τότε. Κατὰ τὴν διαρπαγὴν ὅμως τῆς Σωζοπόλεως ὑπὸ τῶν ληστοπειρατῶν Κοζάκων τοῦ Τανάιδος καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς μονῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐξέλειψε τότε καὶ ἡ σχολή. Ὡς ἀνέγνωμεν ἐν κώδικι τῆς παρὰ τὸν Πύργον ἐπὶ νησῖδος μονῆς τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, οἱ ληστοπειραταὶ οὗτοι διήρπασαν τῷ 1623 τὴν Σωζόπολιν καὶ τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, μεγάλως βασανίσαντες τοὺς μοναχούς· ἀπαγαγόντες δὲ καί τινας αἰχμαλώτους ἐκ τοῦ παρακειμένου χωρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου διήρπασαν καὶ ἐνέπρησαν καὶ τὴν Ἀγαθόπολιν. Μόλις ὅμως εἶχον ἀναχθῆ εἰς τὸ πέλαγος ὅτε κατελήφθησαν ὑπὸ τοσοῦτον σφοδρᾶς τρικυμίας, ὥστε ἐκ τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸν πειρατικὸν αὐτῶν στολίσκον δεκαεπτὰ «σαϊκῶν» μόνον μία ἐσώθη. Τῷ δὲ 1626 ἀποπειραθέντες πάλιν κατὰ τῆς Σωζοπόλεως προσεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὅστις συλλαβὼν ἑπτὰ αὐτῶν πλοιάρια μετὰ τῶν πληρωμάτων ἀπέστειλεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τινὰ τῶν κοζακικῶν πλοιαρίων προσωρμίσθησαν καταφυγόντα εἰς τὸ νησίδιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὧν τοὺς ἐπιβαίνοντας ἠναγκάσθησαν οἱ μοναχοὶ νὰ φιλοξενήσωσιν ἐκ φόβου. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐπελθόντος τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπολέμησαν ἀπελπιστικῶς ὀχυρωθέντες ἐν τῇ μονῇ, οἱ Τοῦρκοι κατεδάφισαν ὕστερον, ἴσως τῷ 1629, οὐ μόνον ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὴν παρακειμένην τῶν Ἁγίων Κηρύκου καὶ Ἰουλίττης καὶ τὴν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, ἀμφοτέρας ἐπὶ νησιδίων, κατὰ τὸν Ἱεροσολύμων Δοσίθεον. Τὰ ἀρχεῖα τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ εἰκόνας ὡς καὶ ἱκανὰ χειρόγραφα παραλαβόντες διέσωσαν οἱ μοναχοὶ εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ μονὴν τῆς Θεοτόκου. Αἱ ληστοπειρατικαὶ αὗται ἐπιδρομαὶ τῶν Κοζάκων καὶ αἱ βιαιοπραγίαι τῶν Τούρκων τοσαύτην ἐρήμωσιν ἐπέφερον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν τῆς Σωζοπόλεως, ὥστε ἠνάγκασαν τὴν Μ. Ἐκκλησίαν νὰ συνενώσῃ αὐτὴν μετὰ τῆς μητροπόλεως Μηδείας τῷ 1623, ἐξ ἧς ἀπεχωρίσθη τῷ 1631.

Ἐν τῇ Σωζοπόλει, τῇ πόλει ταύτῃ ἐπιφανῶν ἐξορίστων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν, ἀπέτισε τῷ 1689 καὶ ἄλλος ἐπιφανὴς τοῦ κράτους ἐξόριστος τὴν ποινήν [illegible] οὗτος ὁ Μέγας Διερμηνεὺς τῆς Πύλης Ἀλέξανδρος Μ[illegible] ἐξ Ἀπορρήτων, ἐξορισθεὶς ἐν αὐτῇ μετὰ τοῦ υἱοῦ του καὶ διαμείνας μέχρι τῆς διαλύσεως τῆς στάσεως, ἥτις ἐξερράγη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ μεγάλου μέρους τῶν Τούρκων, μὴ ἀρεσκομένων εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Κάρλοβιτς. Ἔκτοτε μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οὐδὲν ἄλλο περὶ τῆς Σωζοπόλεως γινώσκομεν, ἢ ὅτι κατὰ τὴν ἔναρξιν ὁ ὑπέργηρως μητροπολίτης αὐτῆς Παΐσιος, ἀπαγόμενος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐστραγγαλίσθη καθ' ὁδὸν πνέων ἤδη τὰ λοίσθια.

Κατὰ δὲ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828—1829 διαρκούσης ἔτι τῆς πολιορκίας τῆς Βάρνης ὁ ρῶσσος ὑποναύαρχος Κουμάνιος, ἐπιτεθεὶς τῇ 15 Φεβρουαρίου τοῦ 1829 μετά τινων πολεμικῶν καὶ μεταφορικῶν πλοίων, ἐκυρίευσε τὴν Σωζόπολιν ἄνευ πολλῆς ἀντιστάσεως τῆς φρουρᾶς. Πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς μόλις μετὰ ἑπτὰ ἑβδομάδας ἐξεκίνησεν ὁ ἐν Ἀετῷ ἐστρατοπεδευμένος Χουσεῒν Πασσᾶς, ἄγων τετρακισχιλίους πεζοὺς καὶ χιλίους πεντακοσίους ἱππεῖς, ἐπεχείρησε δὲ ἔφοδον τῇ 7ῃ Ἀπριλίου, ἀλλ' ἀποκρουσθεὶς περιωρίσθη μόνον εἰς πολιορκίαν αὐτῆς μέχρι τῆς διαβάσεως τοῦ Αἵμου ὑπὸ τῶν Ρώσσων, ὅτε φοβηθεὶς μὴ τῷ ἀποκοπῇ ἡ ὑποχώρησις πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν ἠναγκάσθη κατά τινα ἔξοδον τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως Poncet νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν. Τῇ δὲ 5ῃ Ἰουνίου ἐκπλεύσας καὶ ὁ ναύαρχος Ἀχμὲτ Πασσᾶς μετὰ ἓξ πλοίων τῆς γραμμῆς, τριῶν φρεγατῶν, πέντε κορβετῶν καὶ τριῶν βρικίων ἐπεφάνη παρὰ τὸν λιμένα αὐτῆς μετὰ διήμερον πλοῦν. Ἡ αὐτόθι ναυλοχοῦσα ρωσσικὴ μοῖρα ἐκ τριῶν μόνον πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ τριῶν φρεγατῶν συγκειμένη, μέγιστον ἤδη διέτρεχε κίνδυνον. Ἀνεξηγήτως ὅμως μόλις ἐπιφανεὶς ὁ τουρκικὸς στόλος ἔστρεψε τὰ ἱστία πρὸς τὸν Βόσπορον, χωρὶς οὐδεμίαν νὰ ρίψῃ βολήν.

Εἴπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅτι ἐν Σωζοπόλει ἐδίδαξε τῷ 1521 ὁ λόγιος ἐκ Ζακύνθου μοναχὸς Παχώμιος Ρουσάνος· ἀλλὰ τακτικὴ σχολὴ ἐν αὐτῇ μόλις τῷ 1817 ἱδρύθη, ἱδρυτὴς δὲ αὐτῆς θεωρεῖται ὁ ἐκ Σωζοπόλεως ὁρμώμενος Βατοπεδινὸς μοναχὸς Θεόφιλος, Ἡγούμενος τῆς ἐν Βλαχίᾳ μονῆς Ρακετόσσης. Ὁ φιλόμουσος καὶ φιλόπατρις μοναχός, θλιβόμενος ἄκρως ἐπὶ τῇ ἀμαθείᾳ τῶν συμπολιτῶν του, ἐδάνεισεν εἰς τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος του δεκακισχίλια γρόσια, ἢ ἰσάριθμα τότε φράγκα, ὁρίσας ἵνα οἱ τόκοι αὐτῶν χρησιμεύωσι πρὸς συντήρησιν σχολῆς, ἧς διδάσκαλον καὶ διευθυντὴν ἐξέλεξεν αὐτὸς οὗτος τὸν ὁσιολογιώτατον Δανιήλ, πιθανῶς τὸν Κεραμέα. Ἀγνοοῦμεν ὅμως κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἕτερος ἐκ Σωζοπόλεως μοναχός, Πορφύριος ὀνόματι, κατέθηκεν εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Μόσχας ἀμετάθετόν τι κεφάλαιον, ὅπως οἱ τόκοι αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κατὰ καιρὸν Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων ἀποστέλλωνται εἰς τὴν πατρίδα του πρὸς συντήρησιν ἑλληνικῆς σχολῆς, ὡς ἀναφέρει ἐν τοῖς Ἔργοις καὶ Ἡμέραις αὐτοῦ ὁ ἀοίδιμος μητροπολίτης αὐτῆς ὁ καὶ ἱδρυτὴς τοῦ αὐτόθι Δωροθείου Παρθεναγωγείου Δωρόθεος ὁ Σχολάριος. Ἡ ἐν Σωζοπόλει ἑλληνικὴ σχολὴ λαμπρῶς λειτουργοῦσα κέκτηται σπουδαίαν βιβλιοθήκην, δωρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἐν Ρωμουνίᾳ ἀποβιώσαντος λογίου καὶ φιλοπάτριδος Σωζοπολίτου Γεωργίου Πετρινοῦ, πολλοὶ δὲ ἀπόφοιτοι αὐτῆς ἀνωτέρων διακούσαντες μαθημάτων ἔν τε τῇ Μ. Σχολῇ τοῦ Γένους καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐπιστημονικῶς μορφωθέντες δικαίως εἶναι τὸ καύχημα τῆς πατρίδος των.

Ἡ Σωζόπολις κατοικεῖται νῦν ὑπὸ τρισχιλίων καὶ ἐπέκεινα κατοίκων, ἁπάντων Ἑλλήνων, διακρινομένων ἐπὶ φιλομουσίᾳ, φιλοπατρίᾳ καὶ ἐπιχειρηματικότητι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐριστικῷ πνεύματι. Ὁ E. Taechella ἐκφράζεται περὶ αὐτῶν ὅτι εἶναι γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων ἐκ Μιλήτου ἀποίκων, εὐπροσήγοροι, ἐργατικώτατοι καὶ ὀξυνούστατοι, ἠδυνήθησαν δὲ νὰ τηρήσωσιν εἰς ἀκέραιον τὴν καθαρότητα τῆς φυλῆς καὶ τὴν τῆς γλώσσης. Κύριον πόρον ἔχουσι σημαντικὴν ἁλιείαν πηλαμύδων καὶ σκόμβρων καὶ ἀξιόλογον ἀμπελουργίαν. Τινὲς ὅμως μετέρχονται καὶ τὴν ξυλεμπορίαν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἕδρα Μουδίρου· ἤδη ὅμως ἀστικὸς οὖσα δῆμος ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πύργου. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῆς περιφέρεια εἶναι ἤδη συνηνωμένη ἀπὸ τοῦ 1829 τῇ τῆς Ἀγαθοπόλεως ἐπὶ τουρκικοῦ ἐδάφους, ὁ δὲ μητροπολίτης αὐτῆς τιτλοφορεῖται Σωζουαγαθοπόλεως. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου διηρπάγη ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ ὑπὸ τῶν Κιρκασίων, συνεπινευουσῶν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, κατελήφθη δὲ ὑπὸ τῶν Ρώσσων τῇ 10ῃ Ἰανουαρίου τοῦ 1879. Τὰ μετὰ ταῦτα ὡς καὶ τὰ ἤδη ἐν αὐτῇ τελούμενα καὶ ἀποπειρώμενα παραλείπομεν ὡς λίαν γνωστὰ καὶ πρόσφατα.

Ἐν Τεργέστῃ, 19/2 Ὀκτωβρίου 1906.

Μαργ. Κωνσταντινίδης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ